

ОБОВ'ЯЗКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПЕРЕКЛАДАЧА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

САВЧУК Роман Михайлович - директор Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

УДК 342.922:347.994 (477)

В статті досліджено обов'язки як елемент процесуального статусу перекладача в адміністративному судопроцесуванні, визначені в ч. 4 ст. 68 КАС України. На основі аналізу норм КАС України та інших кодифікованих актів зроблено висновок, що на перекладача возлагаються інші обов'язки, урахування яких дозволяє більш повно визначити його процесуальний статус як учасника адміністративного судопроцесування. З метою уніфікації процесуальних обов'язків перекладача в адміністративному судопроцесуванні запропоновано нову редакцію ч. 4 ст. 68 КАС України.

Постановка проблеми

Елементом процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві є його обов'язки, які в загальному визначені у ч. 4 ст. 68 КАС України, зокрема з'являються за викликом до суду, здійснювати повний і правильний переклад, своїм підписом посвідчувати правильність перекладу в процесуальних документах, що вручаються особам, які беруть участь у справі, в перекладі мовою, якою вони володіють. Однак, перелік цих обов'язків не є вичерпним. Відповідно до ч. 1 ст. 30 КАС України, за наявності підстав, зазначених у ст. 27 – 29 КАС України, перекладач зобов'язаний заявити самовідвід, а відповідно до ч. 2 ст. 40 КАС України, якщо перекладач з поважних причин не може прийти в суд, він зобов'язаний завчасно повідомити суд причини неприбуття. При

цьому, за змістом ч. 1 ст. 125 КАС України головуючий у судовому засіданні, встановивши особу перекладача, роз'яснює йому виключно обов'язки, встановлені ст. 68 КАС України.

Дослідженню обов'язків перекладача в адміністративному судочинстві присвячена недостатня увага вчених. Зокрема, вказану проблематику частково висвітлюють у своїх працях І. Балюк, Г. Денисенко, О. Михайлов та інші вітчизняні науковці. При цьому науковці неодноразово звертали увагу на необхідність законодавчого закріплення інших обов'язків перекладача, обґрунтовуючи їх законодавче визначення в інших кодифікованих актах.

Формулювання мети статті

Метою статті є дослідження обов'язків як елементу процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві задля їх уніфікації в одній нормі КАС України.

Результати дослідження

У науковій літературі зазначається, що юридичний обов'язок полягає в необхідності виконання уповноваженою собою певних дій (або утриматися від них) з метою дотримання відповідного суб'єктивного права іншого учасника правовідношення [13, с. 153]. Юридичний обов'язок є не просто необхідною (правомірною) поведінкою, це також вид і міра такої поведінки. Будь-яке право прагне встановити

чіткий, визначений суспільний порядок [3, с. 86]. Юридичним обов'язком є встановлена законодавством та забезпечена державною владою міра необхідної поведінки зобов'язаного суб'єкта, що реалізується як у формі добровільного, так і примусового виконання та дотримання приписів правових норм [11, с. 41]. З точки зору структурної побудови, юридичні обов'язки складаються з чотирьох елементів: а) необхідності здійснити певні дії; б) необхідності утриматися від здійснення певних дій; в) необхідності вимагати здійснення чи нездійснення певних дій з боку інших осіб; г) необхідності відповідати за невиконання приписаних дій [16, с. 40].

Законодавством встановлено коло обов'язків, що покладаються на осіб, які беруть участь у адміністративному судочинстві. Досліджуючи обов'язки перекладача в адміністративно-деліктному провадженні, І.А. Бережна процесуальні обов'язки, необхідність виконання яких покладається на всіх осіб, що беруть участь в адміністративно-деліктному провадженні, визначає як загальні (обов'язок дотримуватися норм адміністративно-процесуального законодавства, обов'язок добросовісно здійснювати свої процесуальні права та сумлінно виконувати процесуальні обов'язки). Спеціальні обов'язки для окремих учасників адміністративно-деліктного провадження залежать від їх процесуального статусу і визнаються адміністративно-процесуальним законодавством. Процесуальні обов'язки є гарантом виконання процесуальних прав, вони встановлюються в інтересах уповноваженої особи. За порушення суб'єктами провадження процесуальних обов'язків настає юридична відповідальність [2, с. 94-95]. Що ж стосується перекладача, то його обов'язки в адміністративно-деліктному провадженні автор визначає як закріплену адміністративно-процесуальними нормами міру належної поведінки перекладача в інтересах держави, суспільства та суб'єктивних інтересах учасників адміністративно-деліктного провадження. Серед обов'язків перекладача автор виділяє загальні (як особи) і спеціальні (як учасника адміністративно-деліктного провадження) [2, с. 98-99].

Розглядаючи процесуальний статус перекладача, ми зупинимося виключно на дослідженні його обов'язків як учасника адміністративного судочинства, закріплених як у ч. 4 ст. 68 КАС України, так і у ч. 1 ст. 30 та ч. 2 ст. 40 КАС України.

Відповідно до ч. 4 ст. 68 КАС України, перекладач зобов'язаний з'являтися за викликом до суду. Як вказує Т.М. Кузик, обов'язок перекладача прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду означає, що, погоджуючись на участь у кримінальному провадженні, перекладач бере на себе обов'язки і розуміє наслідки, які можуть настати у разі ухилення від їх виконання [9, с. 72]. З'явитися за викликом до суду перекладач може тільки тоді, коли він був належним чином повідомлений. Відповідно до ч. 2 ст. 40 КАС України, якщо перекладач з поважних причин не може прибути в суд, він зобов'язаний завчасно повідомити суд причини неприбуття. Слід зазначити, що КАС України не визначено, які причини можна вважати поважними. Коментуючи ст. 128 КАС України, автори науково-практичного коментаря до КАС України за редакцією О.М. Пасенюка зазначають, що причини неприбуття слід визнавати неповажними, якщо за таких причин особа мала реальну можливість прибути в судове засідання або надіслати свого представника. Якщо ж неприбуття в судове засідання могло потягнути за собою завдання шкоди цінностям вищим, ніж інтереси розгляду справи (наприклад, здоров'ю чи навіть життю особи), то причини неприбуття суд визнає поважними. Тож поважність причин неприбуття є оціночною категорією, яка залежить від конкретних обставин, тому про вирішення цього питання суд постановляє вмотивовану ухвалу (зазвичай в усній формі) [12]. У контексті дослідження варто зазначити, що КПК України у ст. 138 містить перелік поважних причин неприбуття особи на виклик, який, однак, не є вичерпним, оскільки містить п. 8 – «інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик». З цього приводу О.М. Сіверський, вказує на необхідність встановлення чіткого переліку причин, оскільки

вказані в п. 8 ст. 138 КПК України «інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик», на практиці породжують на власний розсуд розуміння причин неявки на виклик, що є підґрунтям для корупційних правопорушень, оскільки одноособово від слідчого, прокурора, слідчого судді, суду залежить, чи визнати, чи не визнати причину неявки поважною або неповажною [14, с. 199]. Водночас, як видається, неможливо передбачити всі обставини, що можуть перешкодити явці особи, у тому числі й перекладача, у разі виклику до суду. Поняття поважності причин є оціночним поняттям, і в кожному конкретному випадку суд повинен виходити з того, що така причина, по-перше, унеможливає або значно ускладнює явку перекладача до суду у визначений час та, по-друге, її виникнення або припинення не залежить від волі перекладача, який викликаний до суду.

Відповідно до ч. 4 ст. 68 КАС України, перекладач зобов'язаний здійснювати повний і правильний переклад. Слід зазначити, що на повноту і правильність перекладу вказує ЦПК України у ч. 4 ст. 55 та КПК України у п. 3 ч. 3 ст. 68 КПК України [6; 15]. Т.М. Кузик зазначає, що у кримінальному провадженні переклад повинен бути повним і правильним, оскільки від того, наскільки переклад наділений цими якостями, залежить подальше провадження у кримінальній справі та безпосередньо встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Повнота перекладу передбачає здійснення його так, щоб він не викликав сумнівів у його правильності, виключав замовчування про упущення перекладу певних моментів у зв'язку з тим, що перекладачеві важко перекласти те або інше слово, ту або іншу фразу [9, с. 77]. Водночас, сумнівною видається позиція автора про те, що на перекладача покладається обов'язок не тільки повно, правдиво, але й точно здійснювати переклад. Точність перекладу залежить від правильності сприйняття матеріалу, знання різних діалектів перекладачем. Точність як критерій перекладу автор пропонує закріпити у п. 3 ч. 3 ст. 68 КПК України [9, с. 77-79]. Слід зазна-

чити, що КПК України 1960 р. у ч. 2 ст. 128 закріплював обов'язок перекладача здійснювати точний переклад (поряд з повним і правильним) [8]. У лінгвістичній літературі точний переклад розглядають як один із видів перекладу за ознакою характеру та якості відповідності тексту перекладу до тексту оригіналу. При цьому, як вказують Л.М. Лазаренко та Т.А. Дмитрієва, точний переклад – це переклад, що характеризується властивістю семантичної точності, тобто семантично повністю і правильно передає зміст оригіналу [10]. З огляду на це, переклад зроблений повно і правильно, є точним, тому законодавець цілком обґрунтовано відмовився від законодавчого закріплення такого поняття.

Під час судового розгляду перекладач може виконувати як усний, так і письмовий переклад. При цьому, відповідно до ч. 4 ст. 68 КАС України, перекладач зобов'язаний своїм підписом посвідчувати правильність перекладу в процесуальних документах, що вручаються особам, які беруть участь у справі, в перекладі мовою, якою вони володіють. Вважаємо безпідставною позицію Т.М. Кузика, який вказує, що поруч з підписом перекладача має бути підпис слідчого, прокурора, судді, що підтверджуватиме таким чином дійсність підпису перекладача та відповідність його особи [9, с. 78]. Перекладач, після його залучення відповідною ухвалою до справи, ознайомлення його з правами, обов'язками, відповідальністю та прийняття ним присяги, набуває статусу учасника адміністративного судочинства та, відповідно, здійснює передбачені КАС України дії самостійно та несе за них відповідальність. Він не може делегувати свої обов'язки іншому перекладачу, навіть якщо у разі необхідності він звертається за допомогою до іншого перекладача, і за кінцевий документ відповідальність несе саме він. У цьому контексті зазначимо, що перекладений процесуальний документ має бути підписаний перекладачем на кожній сторінці тексту.

Водночас, викликає зауваження вказівка в законі на те, що перекладач зобов'язаний своїм підписом посвідчувати правильність перекладу в процесуальних

документах, що вручаються особам, які беруть участь у справі. У даному випадку, як видається, варто виходити з того, що всі письмові документи, переклад яких здійснюється перекладачем в адміністративному судочинстві, мають бути ним підписані, у зв'язку з чим досліджувану норму слід уточнити.

Відповідно до ч. 1 ст. 30 КАС України, за наявності підстав, зазначених у ст. ст. 27 – 29 КАС України, перекладач зобов'язаний заявити самовідвід. Для виконання цього обов'язку перекладач повинен подати заяву, в якій мотивувати підстави для самовідводу.

Слід зазначити, що ЦПК України у ч. 4 ст. 55 передбачено аналогічні за змістом обов'язки перекладача у цивільному судочинстві [15], ГПК України, обов'язки перекладача в господарському процесі чітко не визначені [4], натомість п. 4 ч. 3 ст. 68 КПК України додатково закріпленний обов'язок перекладача у кримінальному процесі не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків [7]. Аналізуючи це положення, ряд науковців пропонує його закріпити і в інших процесуальних кодексах. Так, І.А. Балюк вказує, що у цивільному, господарському та адміністративному процесах також слід передбачити подібний обов'язок перекладача, оскільки, хоч при перекладі він і виконує технічні функції, йому стає відома інформація, що його не стосується. Вона може зацікавити сторонніх щодо судового процесу осіб, і це може нанести шкоду особі, яка користувалася послугами перекладача, а іноді і вирішенню спору судом [1, с. 91]. Обов'язок не розголошувати без дозволу прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті судової справи та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків, Г. Денисенко пропонує передбачити для перекладача

в ГПК України [5, с. 25]. І.А. Бережна в адміністративно-деліктному провадженні пропонує додатково закріпити обов'язок перекладача не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті адміністративно-деліктного провадження і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків [2, с. 98]. Підтримуючи позицію про необхідність закріплення такого обов'язку перекладача в адміністративному судочинстві, зазначимо, що викладене І.А. Балюк обґрунтування «йому стає відома інформація, що його не стосується. Вона може зацікавити сторонніх щодо судового процесу осіб, і це може нанести шкоду особі, яка користувалася послугами перекладача, а іноді і вирішенню спору судом» є досить спірним з огляду на засаду гласності та відкритості судового розгляду. Як видається, в даному випадку варто виходити з етичних міркувань, коли справа слухається в загальному порядку, та законодавчої заборони, коли мова йде про закритий судовий розгляд.

У вітчизняній доктрині процесуального права неодноразово зверталася увага на необхідність законодавчого закріплення інших обов'язків перекладача. Так, Г. Денисенко зазначає, що у ч. 3 ст. 125 КАС України (назва – «Роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків, присяга перекладача») ідеться про те, що перекладач зобов'язаний усно проголосити текст присяги та підписати його, відповідно автор пропонує такий обов'язок передбачити у ст. 68 КАС України [5, с. 26]. Ст. 55 ЦПК України автор пропонує доповнити наступними обов'язками перекладача: звертатися до суду словами «Ваша честь»; давати пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи; зачитати текст присяги: «Я, (прізвище, ім'я по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки перекладача, використовуючи всі свої професійні можливості»; підписати текст присяги [5, с. 27]. І.А. Бережна в адміністративно-деліктному провадженні пропонує додатково закріпити обов'язки перекладача відповідати спеціальним вимогам професійного перекладача (підтверджувати свою компетентність) [2, с. 98].

Розглядаючи наведені пропозиції у контексті дослідження правового статусу перекладача як учасника адміністративного судочинства, потрібно вказати, що звернення до суду словами «Ваша честь»; давання пояснень, показань, висновків, консультацій тощо стоячи не можна розглядати як обов'язки перекладача, ці положення стосуються порядку судового засідання та є обов'язковими для усіх його учасників. Сумнівними видаються обов'язки перекладача відповідати спеціальним вимогам професійного перекладача (підтверджувати свою компетентність), а також усно проголосити текст присяги і підписати його, оскільки такі положення стосуються процедури набуття перекладачем статусу учасника відповідного провадження і не пов'язані із безпосереднім виконанням перекладачем своїх функцій в адміністративному провадженні.

Висновки

КАС України у ч. 4 ст. 68 в загальному визначає обов'язки перекладача та не містить їх вичерпного переліку. Як свідчить аналіз норм КАС України та інших кодифікованих законів, на перекладача покладаються інші обов'язки, врахування яких дозволяє більш повно визначити його процесуальний статус як учасника адміністративного судочинства. З метою уніфікації процесуальних обов'язків перекладача в адміністративному судочинстві пропонуємо ч. 4 ст. 68 КАС України «Перекладач» викласти у такій редакції:

«4. Перекладач зобов'язаний:

1) з'являтися за викликом до суду, а у випадку неможливості з поважних причин з'явитися за викликом, завчасно повідомити про це суд;

2) здійснювати повний і правильний переклад, своїм підписом посвідчувати правильність перекладу в процесуальних документах;

3) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом;

4) не розголошувати без дозволу суду відомості, які безпосередньо стосуються суті адміністративного провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здій-

снювалися) під час нього і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків».

Література

1. Балюк І.А. Перекладач у господарському та інших судових процесах України / І.А. Балюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 3. – С. 89-92.

2. Бережна І.А. Перекладач в адміністративно-деліктному провадженні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ірина Анатоліївна Бережна. – Запоріжжя, 2013. – 239 с.

3. Білокурська О.В. Щодо поняття конституційних обов'язків / О.В. Білокурська // Право України. – 2004. – № 10. – С. 85–88.

4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

5. Денисенко Г. Правовий статус лінгвіста як перекладача у межах правозастосовного процесу / Г. Денисенко // Jurnalul juridic național: teorie i practică. – 2014. – decembrie. – P. 24-29.

6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page>

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>

9. Кузик Т.М. Теоретико-правові та процесуальні аспекти участі перекладача у кримінальному провадженні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Тарас Миронович Кузик. – Одеса, 2012. – 213 с.

10. Лазаренко Л.М. Вступ до перекладознавства» для студентів I курсу: Лекційний курс / Л.М. Лазаренко, Т.А. Дмитрієва. – Маріуполь, 2004. – 63 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:d>

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено обов'язки як елемент процесуального статусу перекладача в адміністративному судочинстві, визначені в ч. 4 ст. 68 КАС України. На підставі аналізу норм КАС України та інших кодифікованих законів автором зроблено висновок, що на перекладача покладаються інші обов'язки, врахування яких дозволяє більш повно визначити його процесуальний статус як учасника адміністративного судочинства. З метою уніфікації процесуальних обов'язків перекладача в адміністративному судочинстві запропоновано нову редакцію ч. 4 ст. 68 КАС України.

SUMMARY

The article is dedicated to research of the duties as an element of the procedural status of an interpreter in the administrative justice, which are defined in part 4 of article 68 of the Code of Administrative Justice of Ukraine. Based on the analysis of the norms of the Code of Administrative Justice of Ukraine and other codified laws, the author concludes, that the translator is assigned other responsibilities, which allow for a more complete determination of his procedural status as a participant in administrative justice. In order to unify the procedural duties of an interpreter in administrative justice, a new version of part 4 of article 68 of the Code of Administrative Justice of Ukraine proposed.

po4arXEJewJ:scfl.kpi.ua/sites/default/files/vstup_do_perekladoznavstva_pidruchnyk.doc+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

11. Маніна М. До питання про конституційні обов'язки дітей / М. Маніна // Право України. – 2007. – № 11. – С. 40–43.

12. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 704 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/adminpravo/232-naukovo-praktichnij-komentar-kas-ukrayini.html>

13. Оборотов Ю.Н. Общетеоретическая юриспруденция / Ю.Н. Оборотов, В.В. Дудченко. – О.: Феникс, 2011. – 436 с.

14. Сіверський О.М. Злісне ухилення від явки за викликом для участі у процесуальних діях / О.М. Сіверський // Молодий вчений. Юридичні науки. – 2015. – № 2 (17). – С. 198-201.

15. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

16. Юрчак І.Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ірина Романівна Юрчак. – Львів, 2016. – 185 с.